

Mirties sodas

Manija – liguista psichinė būklė, pasireiškianti
minčių ir jausmų sutelkimu į vieną idėją.

DLKŽ

1

Pristatydamas iškamšų meistrą, Zoologijos muziejaus direktorius pasakė: „Panele Ieva, štai mūsų įstaigos garbė ir pasididžiavimas, kaip sakoma, auksarankis meistras ponas N., be jo muziejus būtų skurdesnis ir niekuo nesi-skirtų nuo menkas kolekcijas sukaupusių vidutinio lygio muziejų.“

Ieva pažvelgė į neaukštą, siaurų pečių vyriškį pilkai žalsvu, iki smakro užsegtu chalatu, siekiančiu veltininių šlepečių padus, ir ištiesė ranką. Pajuto nuožmų kibių pirštų gniaužimą. Ilga, smaila nosis, ūselių šepetys, po storais akinių stiklais spingsinčios mažos apvalios akutės, atsikišę geltoni dantys darė šį žmogų panašų į žiurkę. Silpnas, dirginantis šiurpuliukas nubėgo jos nugara. Koks atgrasus, pasigailėjimo vertas tipas, pagalvojo.

Antrą kartą poną N. Ieva sutiko ties laiptais į požemį, kur, kaip jai jau buvo žinoma, slėpėjo meistro laboratorija. Nešina skuduru ir plunksnų šluotele dulkėms valyti, laiptų aikštelėje Ieva nežinia kodėl sustojo, nors kitais kartais pro tą juoduojančią angą į sales praeidavo net nepasukusi galvos. Sustojo ir pažvelgė žemyn. Meistras stovėjo laiptų apačioje ir akinių stiklais žvilgsėjo į viršų. Ieva matė tik pono N. galvą ir ilgus pirštus, mat meistras laikė apglėbęs didžiulį stiklinį kubą, užstojantį beveik visą jo kūną. Spingsinčios, aštrios, stiklinės akinių plokštelės, it bespalvės, mėnulio apšviestos šukės, ir prie stiklinio kubo prisisiurbę ilgi gelsvi pirštai.

Akistata truko vos keletą sekundžių, bet požeminis šaltis apėmė visą Ievos kūną, palietė širdį. Ji tarstelėjo: „Labas rytas“ ir, išgirdusi neaiškų murmesį, bėgte nukubėjo į ekspozicijos salę.

Šluostydama dulkes, kurių plonas, vos įžiūrimas sluoksnelis per naktį padengdavo stiklinius kubus ir kitus eksponatus, ji negalėjo pamiršti rūšio prieblandoje sustingusio, tarsi voras apglėbusio kubą žmogaus pavidalo. Jis trikdė, plunksnų šluotelė krito iš rankų. Tad pasukbomis baigė darbą, šluotelę ir skudurą paslėpė chatalo kišenėje ir atsisėdo į salės kampe stovinčią barokinę kėdę. Apsidairė – visa salės erdvė žibėjo stiklo briaunomis, stiklinėmis paukščių, roplių ir žvėrių iškamšų akimis. Šalia kiekvienos poros akių regėjo pono N. akinių žarijas, prigesusias, bet sykiu aštrias ir nuožmias. Klampias ir tiriančias. Užsimerkė. Tačiau ir po vokais tos žlibės negeso. Siurbėsi į jos sąmonę, naršė, kažko ieškojo, o kiubūs pirštai buvo agresyvūs ir drąsūs...

Iėjusi į muziejaus direktoriaus kabinetą, išvydo tokią daugybę iškamšų, kad net loštelėjo. Direktorius pakilo iš savo krėslo, priėjo, mandagiai palietė jos alkūnę ir paprašė sėstis. Kalbėjo vaikščiodamas, sukdamas ratu, vis paliesdamas kokio paukščio kaklą ar žvėries kaktą:

– Panele Ieva, muziejuje dirbate neseniai, tad neturėjote progos artimiau pažinti mūsų įstaigos pasididžiavimą, meno kūrinių kūrėją, galbūt vieną geriausių Europoje, – patikėkite, be jo mes būtume niekas. Mūsų kolekcija tebūtų menkų, nušiurusių, nykstančių iškamšų sandėlis. Tik šis stebukladaris kasmet papildoma muziejų neprilygstamais meno kūriniais. Šių dienų iškamšų meistrai dirba tik už pinigus, į savąjį darbą neįdedami nei kruopštumo, nei sielos, nei meilės. Šis žmogus, esu tuo įsitikinęs, yra paskutinis iš didžiųjų kūrėjų. Tikiu, kad senoje, tradicijomis garsėjančioje Anglijoje atsirastų vienas kitas panašus meistras, tačiau ir ten jų padermė baigia išnykti. Juk technikos amžius visus mus skubina lėkti į priekį, į nežinią, galbūt netgi į žūtį. Tad juo labiau brangintinas ponas N. Jis siekia tobulumo. Mažiausią liputį, lenktasnapį *Certhia* jis paverčia meno stebuklu. Tiesa, neslėpsiu, ponas N. – keistoko charakterio vienišius, kokių reta. Bet argi tikri kūrėjai visais laikais nebuvo keistuoliai, vienišiai? Juk negali tokie žmonės būti panašūs į mus, valdininkus, tarnautojus, nors, suprantama, ir be mūsų kruopštaus triūso pasaulis daug greičiau išsiderintų ir nesustodamas nuriedėtų į prarają.

Direktorius sustojo Ievai už nugaros, delnais palietė jos pečius ir švelniu balsu tarė:

– Mieloji panele Ieva, viliuosi, kad, artimiau susipažinusi su šiuo neeiliniu žmogumi, jūs įvertinsite gerąsias

pono N. savybes, ir, kas žino, gal kaip tik moters draugija teigiamai paveiks jo ūmų būdą – kiek man žinoma, jis neturi jokio bičiulio, o vienatvė anksčiau ar vėliau paveikia ir žmogaus psichiką. Retkarčiais ponas N. prasitaria apie kažkokią vergovę, žadėdamas palikti, jo žodžiais tariant, šį dvokiantį urvą, nors aš, prisipažinsiu, stengiuos kiek įmanydamas, kas mėnesį didinu algą, aišku, padoriai, ir vis dėlto bijau blogiausio – vieną rytą meistras gali nepasirodyti, ir tuomet muziejui – galas... Mieloji Ieva, jei-ku kartais netyčia ponas N. išdrįstų peržengti savosios vienatvės urvo slenkstį ir mėgintų su jumis suartėti, paprašyti jūsų draugystės, juk suprantate, ką turiu galvoje, būkit tokia švelni ir maloni – neatstumkite šio genijaus, maldauju. Nenoriu katastrofos, tad jūs, panele Ieva, pasuktinė mano viltis...

2

Pakviesta į kavinę nenustebo. Jau kuris laikas jautė, jog tarp jos ir meistro sklendo kažkoks neįvardytas, panašus į vakaro prieblandoje išnyrančią ir pranykstančią kandį, artumas. Pakviesta sutiko iš karto, keturiasdešimt metų – ne aštuoniolika, pasirinkimo beveik ir nebėra. Mažas kambarėlis, lova, kelios kėdės, stalelis, stalinė lempa, knygų lentyna su seniai nebevartomomis studentavimo laikų knygomis apie žuvis, jų sandarą, gyvenimo būdą, dauginimąsi, dirbtinį jų veisimą, apsaugą, keli romanai, viena kita poezijos knygelė ir ant stalelio po lempa

gulinti „Tūkstančio patarimų knyga“ – nuolatinė jos vienatvės palydovė, ypač skyrius „Grožis ir sveikata“: apie kūno, veido, kaklo, akių, lūpų, dantų, plaukų, rankų, kojų priežiūrą. Dažną vakarą iš šios knygelės ji išsirenka kokį receptą ir mėgina kremais gintis nuo vis tankėjančio raukšlelių tinklo, bando nors vienai nakčiai sustabdyti tą prakeiktą, skubantį, į jokių sentimentus nekreipiantį dėmesio laiką.

Muziejuje – tokia pat vienatvė, beveik visada tuščios ekspozicijų salės, stikliniai kubai, spengianti stiklinė tylą ir dūstančios, dusinančios mintys.

Vienintelė kurso draugė, su kuria nors retkarčiais susitikdavo parke prie upės, „Rotondoje“ išgerdavo kavos, taurę vyno, net ji ištekėjo ir išsikėlė į kitą miestą – kasmet retesni darėsi laišakai jau kuris laikas suvis išnyko, tarsi ir draugystės, ir svajonių nė nebūta.

Mergautinės svajos apie pasakų prinčą seniai išgaravo kaip ant stalo palietas etilo spiritas. Nepastebimai jausmus pakeitė iš vienatvės urvų išsirangęs žvynuotas ateities laukimas, erdvėje kybanti kaukė, gal ir panaši į kadaise ant dramos teatro fasado kabėjusią pasaulio ir žmonių rūpesčiams abejingą gipsinę grimasą. Atsidavė ir pakluso nepažiniam likimui – tegu jis pats nuspręs, kaip jai toliau gyventi, kad nebeliktų nemigo naktų, to naršymo savojo kūno užkaboriuose, kažko vis tikintis, laukiant ir nesulaukiant. Pagaliau gal įvyks tai, kas privalo įvykti.

Žiūri pro vyno taurę į pono N. akinių stiklus ir stengiasi suvokti, ką reiškia tas dygių akučių spingsėjimas – gal jis ir yra paskutinis kvietimas išmėginti savo laimę, paskutinė galimybė išsivaduoti iš nepakeliamos, vis tirštėjančios

vienatvės, iš nevilties, iš prieblandos, kurioje pasaulis, žmonės ir daiktai jau baigia prarasti realias formas, pamazū virsta klajojančiais pavidalais. Tad klausosi meistro žodžių ir pritariamai linkčioja galva: sutinku... sutinku.

– Na ir puiku, kad sutinki, – taria ponas N. ir ilgu pirštu pasitaiso akinius. – Žinojau, jog esi ta moteris, kurios šitiek metų laukiau. Visą gyvenimą budėdamas laukiau. Tu privalėjai baigti ichtiologiją, susipažinti su gyvąja gamta, padirbėti institute, kad mestum tą beprasmį žuvų veisimą ir pagaliau pati ateitum čia, kur aš visą gyvenimą laukiau. Ir visa tai – ne likimo darbas, o ne, likimas – aklas kaip kurmis. Mus suvedė mirtis, kurios vardą būtina rašyti didžiąja raide. Ir šis muziejus – Mirties koplyčia, taip, tik kapų koplyčia, o man skirta pastatyti Mirčiai bažnyčia, katedrą, pasodinti nemirtingą Mirties sodą.

Ponas N. staiga nutyla, lyg būtų prasitaręs apie kažką draudžiamo, neleistino ištarti balsu. Siurbtelėjęs – Ievai pasirodė, kad tik pamerkęs liežuvį – preparuotojas tęsia:

– Prisipažink, mieloji žebenkštėle, juk žinojai, kad aš čia tavęs laikiu, žinojai? Negalėjai nežinoti. Kalbu ne apie jausmus ar nuojautas – tokiais niekais aš netikiu. Kalbu apie išmąstyta, sąmoningą artėjimą tikslo link. Tavo pasirinkimas dirbti šiame muziejuje tai įrodo. Nes tavo tikslas – aš. Mirties kūrinių meistras, geriausias visoje Europoje, o gal ir pasaulyje, ne veltui aš gaunu šimtus laiškų iš kitų šalių muziejų. Ir ne tik laiškų. Mokslininkai man siunčia medžiagą iš visų pasaulio kampelių. Vis dėlto kasmet aiškiau suvokiu, jog manajam tikslui įgyvendinti reikia jautraus pagalbininko, gal netgi trupinėlio meilės, gal netgi šilumos. Nes Mirties šaltis – visa apimantis,

kosminis, transcendentinis šaltis, kuris, prisipažinsiu, kartais trikdo net mane, didį Mirties pasišventėlį. Bet apie visa tai, mieloji, bus laiko pasikalbėti.

Moteris klausosi ir jaučia per nugarą bėgančius šiurpuliukus – dar niekas su ja nėra taip kalbėjęs, niekas niekada nėra taip atvirai prisipažinęs, jog mirtis – jo valdovė ir kelrodė žvaigždė. Ne pinigai, ne karjera, ne garbė. Tokia nuostata kelia baime, bet sykiu glaudžia savy neįspėtą paslaptį, kažką, kas taip nekasdieniška. O argi ne apie kažką ypatingo ji svajojo jaunystėje? Žmogaus išvaizda dažnai esti apgaulinga. Kas žino, gal šis sudžiūvęs, it balzamuotas kūnas slepia didingą dvasią. Graikai klydo sakydami, kad sveikame kūne sveika dvasia. Ak, kiek jai teko sutikti atletišku studentų, instituto darbuotojų, po kurių raumenimis ir aksomine oda slypėjo kiaulės širdis ar gyvatės pyktis. Argi Mykolas Angelas nebuvo paliegęs? Dieve mieliausias, mažas, kuprotas, sudžiūvęs, raukšlėto veido žmogelis, o sukūrė nemirtingą meną. Tiek tai net ji žinanti, nors menais nelabai domėjosi, gal kiek daugiau poezija. Tiesa, Baironas buvo gražuolis, bet kiek tokių baironų žino pasaulis? Viena? Du, tris? Tad kodėl gi panašios dvasios negalėtų būti šis vienišius, šis mažųjų stebuklų meistras? Juk tereikia nuodugniai apžiūrėti nors vieną jo sukurtą iškamšą, kad patikėtum, jog žmogus, sugebantis iš plunksnų saujos sukurti grožio etaloną, iš tikrųjų gali nuversti kalnus...

– Vienišas kaip ir aš, – tyliai pasako Ieva. – Bet dvi vienantvės – tai ne viena. O į muziejų mane tikrai tarsi kažkas nematomas už rankos atvedė, atvedė ir tarė: Čia tavo vieta, čia tavo ateitis.

Ponas N. ilgu smiliumi pasitaiso akinius, uždeda saušą it keramikinis rykas plaštaką ant Ievos rankos ir palinkęs į priekį sušnabžda:

– Patikėk, mieloji kurapkėle, mano vizijos tikslas – didingas. Aš esu panašus į senovės Egipto žynį balzamuotoją, manasis triūsas yra tas pats, su pomirtiniu gyvenimu susijęs ritualas. Nemėgstu jokių skulptūrų, tų akmeninių, molinių ar medinių stabų, tačiau dievo Anubio atvaizdą – jį man atsiuntė vienas Egipto zoologas – laikau kaip didžiausią brangenybę. Ateis diena, ir tu galėsi tą šventą relikviją paimti į rankas. Svarbiausia, kad tu sutikai gyventi su tokiu vienišiumi, į kurį jokia moteris net galvos nebuvo pasukusi. Man svarbios ne vedybos, ne popieriai, o ištikimybė. Ištikimybė man, bet pirmiausia – mano triūsui, nes ir aš esu jam ištikimas didžiu įsipareigojimu.

Klausėsi pono N. žodžių ir mėgino įsivaizduoti save jo laboratorijoje rūsyje – paduodančią kokią pincetą, klijų buteliuką, spirite išmirkytą ligniną ar vatą. Žinojo, jog bus klusni, darbšti, atsidavusi, mėgins per trumpiausią laiką perprasti preparavimo paslaptis, nebus įkyri, nekiš pirštų, kur nereikia, juk turėtų įprasti, tiek metų pincetu rankiojo žuvų ikrelius, raudonus – į plokščią dubenėlį su skaidriu šaltinio vandeniu, baltus, negyvus – į kibirą. Kruopštumu ji kaip tik ir išsiskyrė iš kitų pradedančių dirbti ichtiologų.

Žiūrėjo į pono N. akis – tarėsi jas reginti pro tuos storus akinių stiklus – ir suprato, jog, šiam vyrui pareikalavus suskaičiuoti preparuojamos žuvies žvynus, atliktų užduotį ir pateiktų jam gražia rašysena užrašytą tikslų jų skaičių.

Žinojo, kad joks darbas laboratorijoje jai nebus per sunkus. Tas nuolatinis budėjimas beveik visada tuščiose eksponatų salėse, tas dulkių šluostymas šluotele, tas amžinas sėdėjimas salės kampe, tas nieko neveikimas – štai kas ją varė į neviltį. Gal pagaliau ir jos tuščią, beorę būti nušvies šio vyro vizijų šviesa, kažkokia tik jam vienam atskleista paslaptis.

Tą vakarą ponas N. palydėjo ją iki jos namų durų ir atsiveikino, sausai taręs: Iki rytojaus. Nepasiprašė puodeliui kavos ar arbatos. It žnyplėmis sugniaužė ranką, linktelėjo ir staiga apsigrėžęs išnyko už namo kampo.

Kopdama laiptais mąstė, kaip nepastebimai, greitai už kavinės stalielio prabėgo laikas. Juto kažką panašaus į gėdą – lydima šio vyro namo, galvojo apie galimą netikėtą suartėjimą, apie taip seniai bepatirtą vyriško kūno įniršį ar švelnumą. Pajuto į skruostus plūstelėjusį karštį. Šnabždėjo: Nejaugi nematei, kad jis kitoks, vienvėdis įpratintas būti atsargus, nepatikus, vengti ūmai išplieskusios aistros. Atsargus, keistas vienišius, tačiau galbūt slepiantis moters ilgesį po atgrasaus keistuolio šarvais, po vienvėdis krosnyje išdegtu, sutrūkinėjusiu kūno paviršiumi. Juk nieko dar nežinai, nieko dar nenujauti, tad būk kantri, taupyk tau likusį laiką ir neapleisk savęs, nes vyras – jau visai arti, dar bekvapis, bet jau šnabždantis, galbūt jau pasiruošęs.

Nusipraususi, persivilkusi chalatu, atsisėdo ant lovos krašto ir atsivertė knygele. Truputėlį svaigo galva, tad nutarė šį vakarą praleisti veido priežiūros procedūrą – atsiguos, paskaitys, gal kokią vietą pasižymės, ir užteks.

Atsigulė, atsivertė šimtas trisdešimt penktą puslapį ir perskaitė: „Jeigu jums daugiau kaip trisdešimt, vietoj

vandens kartkartėmis prauskitės ramunėlių, šalavijų, gysločių, ažuolo žievių, kraujažolių, beržo pumpurų, liepos ar rožių žiedų nuoviru. 1,5–2 šaukštus kokio nors susmulkinto augalo užvirinkite pusėje litro vandens. Kai nusistos, iškoškite. Šį nuovirą vartokite prieš tepdamosios maitinamuoju kremu... kremu...“

Nepajuto, kaip raidės pradėjo lieti į ištisinę juostą. Pakėlė akis nuo knygos, pažvelgė į naktį už lango. Į juodą nakties tuštumą, kuri nuo šio vakaro gal nebebus tokia akla, negyvenama, dykuminė. Ūmai lango stikle išvydo pono N. veidą, tikriau – net ne veidą, o gelsvą švytinčią dėmę, juodus plonus akinių rėmus ir tuos du stikliukus veidrodėlius, kurie taip saugiai slėpė meistro akis. Galvojo apie jas. Prisiminė jų dygumą, spingsėjimą, tik niekaip neįstengė prisiminti, kokia preparuotojo akių spalva.

3

Paskutinė darbo diena ekspozicijos salėje. Stikliniai kubai skleidžia vaiduoklišką šviesą. Ant kelių pasidėjusi rankas, moteris sėdi kėdėje su atlošu ir žiūri į nendrinės vištelės akis. Stiklinis kubas. Stiklinės akys. Vandens imitacija – taip pat stiklinė. Lelijų lapai nenatūraliai žali. Ieva supranta, kad meistras ponas N. mėgsta tik chemines spalvas, todėl lapus, žolę, švendrus, varnalėšų lapus, kitas žoles ir augalus – visi jie pagaminti iš gipso, klijų ir pjuvenų – dažo anilininiais dažais. Pats paukštis, aišku, kaip gyvas. Juk ponas N. kaip tik tuo „kaip gyvas“ ir

Liūtų kraujas

Spalvos sausos,
išdegusios it keraminių rykų.

KAREN BLIXEN

1

Svarbiausia berniuko pareiga buvo atnešti vandens – kibirą iš ryto ir kibirą vakare. Kiemo hidrantu naudojosi kelių aplinkinių namų gyventojai, tad rytais ir vakarais prie vandens susidarydavo ilgoka eilė. Kai kurios moterys – ypač iš daugiabučio seno medinio triaukščio namo – ateidavo po kelis kartus. Eilėje bestoviniuojant joms užtekdamo laiko aprėpti pasaulio naujienas, rusų, vokiečių ir amerikonų sutartis ir nesutarimus, ir smulkiausias kasdienes kiemo naujienas: Girdėjot, Aldona siuvėją paršivedė, o siuvėjo žmona patykojus tai kurvai bandė akis karštu vandeniu išplikyti, taip jai ir reikia, ir prie manojo kabinosi, bet maniškis į svetimas nesidairo, ko norėt iš raišo girtuoklio, adatomis pirštus susibadžius žmogeliui saldumas širdį užlieja, tai ir linksta prie medaus, tfu, aš

vyrų vietoj į tokią visų nutąsytą akies kraštu nepažvelgčiau. Pirmosios žodžius kaipmat pastveria kita ir jau pila: Ta šliurė visus mano sūnus iš doros kelio išvedė, ir ne sarmata gyvatei, jie gi dar vaikai, bet kalei – kad tik vyro smarvė, o juk jos motina ar tik nebuvo uoliausia bažnyčios patarnautoja, kiek prisimenu, vis su gėlėmis ir dulkių šluotele kas rytas vakaras bažnyčion skubėdavo, gal nujautė moteriškė, kad dukra kalės keliais patrauks, tad stengėsi iš anksto anos nuodėmėms už akių užbėgti, o gal mėgino iš kalno nuodėmių atleidimą išmelsti.

Eilėje prie šulinio stovėdavo vienos moterys – vyrus, matyt, neatidėliotini pokario reikalai ir monkės bizniai būdavo iš namų ištraukę, tad berniukas ir tebuvo vienas vyras tarp pulko bobelių. Ir nepasakytum, kad jam tos moterų kalbos būtų visiškai nerūpėjusios – ką čia slėpti, juk savo akimis matė, kaip geltonplaukė Aldona tuos tris brolius vieną po kito ant savo pilvo užsitraukė, vis švelniu žodžiu pamokydama meilės naujienų, tai vėl gražiai pavairuodama, kad anie veltui apie šlaunis neslidinėtų, o taikytų tiesiai į dešimtuką – kaip strėlė iš lanko.

Tad klausydavosi vieną ausį ištempęs, kitos kriauklę į sodų ir krūmynų pusę nukreipęs – bene išgirs bičiulių kvietimą ar šiaip kovos šūkį.

Berniukas visada stebėdavos savo motinos taupumu – kibiras iš ryto ir antras vakare, kai tuo tarpu kitos moterys, nunešusios į namus kibirėlį, bematant sugrįždavo, sakytum, ankštame savo buto kambarėlyje būtų baseiną įsikūrusios ir antis su žąsimis slapčia auginusios, o šiems vandens paukščiams vieno kibiro tikrai nebūtų užtekę, o gal tiesiog moterėles tos apkalbos ir kiti

plepalai prie šulinio traukte traukė – kas ten tas moterų paslaptis supras.

Ir vis dėlto motinos taupumas kartais berniuką išvesdavo iš kantrybės. Žiūrėdamas, kaip motina vargsta su šlaku vandens, ne sykį neištvėrdavo ir paklausdavo: Mama, argi mes kokioje Afrikoje, tyruose ar indėnų prerijose gyvenam, kad vandenį reiktų šitaip taupyti, juk galėčiau ne du, o dešimt kibirų prinešti, tik pasakyk. Bet motina visuomet atsakydavo tais pačiais žodžiais: Vandeni reikia taupyti. Į berniuko klausimą „kodėl?“ ji kantriai atsakydavo vis ta pačia sena vandens istorija: Pirmojo karo metais jos pamotės šeima buvo priversta pasitraukti į Rusijos gilumą, stepės pašonėje, mažame dulkėtame miestelyje riogsojo vienas vienintelis šulinys, kurio *choziain* už kibirą vandens imdavo kapeiką, o iš to paties šulinio sėmusioms kelioms žydų šeimoms uždėdavo dviejų kapeikų mokestį, o kapeika tais laikais buvo tikras pinigas. Žydeliams, matyt, šulinio ponas neįtūtė šiltų jausmų, nes, išvydęs besiartinančią žydę, tarnui paliepdavo: *Vozmi dve kopeiki, a to naplodilos parchatyč*. Mūsiškai būtų: Paimk dvi kapeikas, nes prisiveisė čia pleiskanotųjų. Pamotės šeima, matydama tokį *choziaino* žiaurumą, įprato tenkintis vienu kibiru iš ryto ir antru vakare. Prie tokios tvarkos turėjo įprasti ir berniuko motina, anuomet dar maža, gal ketverių metų mergaitė. O kas į vaiko širdelę įkrito, to jau jokiomis šėtono šakėmis neišrausi.

Aišku, motinos taupumas berniukui išeidavo tik į naudą – užnešęs į antrą aukštą kibirą ryte ir antrą vakare, galėdavo skuosti pas draugus. Ir tuos du kibirėlius užvilkus stačiais, klibančiais papuvusiais, su vienu

kreivu turėklu laiptais širdis taip plakdavo, kad atrodė, ims ir iššoks pro gerklę. Ir vis dėlto matydamas, kaip ilgai ir kruopščiai motina su tuo šlaku vandens triūsia prie indų stirtos, jos gailėdavos – juk būtų galėjus iki kraštų prisipilti dubenį, sumerkti lėkštes, puodus ir šakutes su peiliais, pamerkti rankas į gilų vandenį ir be jokio vargo viens du baigti kasdieninę ruošą. Nes tas beveik sausu škurliuku trynimasis trynimasis, vis taupant vandenį, vis išgrėžiant kempinę, kad kuo mažiau brangaus skysčio veltui nenuėitų, tas jos triūsas it replėmis gniauždavo berniuko paširdžius. Neištveręs dažnai nudardėdavo laiptais ir pribėgęs prie šulinio rūščiu balsu sušukdavo: Semkit, semkit be saiko, išsėmsit iki dumblo, tuomet žiūrėsim, iš kur vandens gausit. Tėkšdavo priekaištą ir skubiai pasišalindavo, nes moterų pulkas vienu klegesiu pasmerkdamo tokį įžūlų jo elgesį.

2

Tai buvo pokario metas, kai dauguma Kauno vaikų gyveno keistą, dvilypį gyvenimą. Mokykla, pareigos, skudurų ir gelžgalių rinkimas, naktinis stovėjimas eilėse tai prie miltų, tai prie kruopų, malkų skaldymas ir kiti kasdieniai neišvengiami reikalai buvo tas pirmas, visiems matomas gyvenimas. O kitas, slaptasis, galėtume pasakyti, knyginis, buvo jokiais tiesioginiais saitais nesusijęs su pokarinio Kauno buitimi ir būtimi.

Berniukai (netrūkdavo ir mergaičių) laisvu nuo pamokų metu gyveno paslaptinę Afrikos genčių ar Amerikos indėnų gyvenimą. Tiesa, šios „gentys“ retai kada klajodavo ar keisdavo stovyklų vietas. Tarkim, šio pasakojimo vandens nešikas priklausė vienai iš stambiausių juodaodžių Afrikos tyrų klajoklių genčiai, tiesą sakant, buvo tos genties vadas, vardu Liūto Karčiai. O Tomas, berniuko klasės draugas, vado padėjėjas, buvo gavęs Erelio Plunksnos pravarde.

Indėnų ir afrikiečių stovyklos užėmė skirtingus sodų ir krūmynų plotus. Liūto Karčių gentis pasirinko labiau atvirus, smėlėtus, žvirgždėtus, krūmeliais apžėlusius plotelius tarp vešlių sodų tankumynų. O indėnai glaudėsi arčiau kokio vandens telkinio, šaltinėlio ar kūdros. Indėnai vandens netaupė, nes Šiaurės Amerikos prerijoje tekėjo daugybė upių ir upelių, tyvuliavo žydri ežerai. Tuo tarpu Liūto Karčių genties įstatymas draudė švaistyti vandenį, nes jis buvo didžiausias turtas. Tad mėgstantis ar įpratęs su vandeniu elgtis kaip su nieko nevertu skysčiu į šią gentį niekaip negalėdavo patekti, net paprastu kariu jam buvo uždrausta tapti.

Retkarčiais, kokios karo pergalės prieš indėnus vakarą būdavo leidžiama visiems iš eilės, pradedant vadu, nugerti mažą gurkšnelį iš oda aptrauktos vokiškos gertuvės, išgytos perleidus pačią gražiausią ir drąsiausią genties moterį indėnų genčiai. Indo odą Liūto Karčiai buvo išdabinęs liūto galva ir raudona deginančia saule. Karo išvakarėse būdavo leidžiama pamirkyti iečių ir strėlių antgalius toje pačioje gertuvėje, tik tokią akimirką vanduo pavirsdavo mirtiniais nuodais, nuo kurių raudonodžiai krisdavo kaip musės...

Indėnų gentis buvo įsirengusi vigvamą, pro kurio viršų dažnai rūkdavo nieko gero nežadantis dūmelis – genties vadai aptarinėdavo rytdienos mūšio strategiją ir taktiką.

Afrikiečių būstas žymiai paprastesnis – kelios į smėlį įkastos kartys, keli skersiniai ir šakomis dengtas viršus. Besienis, visiems tyrų vėjams atviras genties sueigų centras. Akmenimis apdėta laužavietė. Kaip tik šitokiu būsto paprastumu didžiavosi Liūto Karčių vadovaujama gentis. Jos požiūriu indėnai buvo pernelyg civilizuoti, pernelyg paveikti niekingųjų baltaveidžių atėjūnų. Jie niekada nesilankydavo Zoologijos sode, nes tiesiog nežinojo, kas yra liūtas, hiena ar didysis smėlynų driežas. Jie dažniausiai žvelgdavo į tuščią dangų, vis laukdami, kada pasirodys baltoji Dvasia – Baltasis Amerikos erelis, – gal netyčia pames kokią plunksnelę, juk kaip tik erelio plunksnų indėnams pokarinio Kauno soduose labiausiai ir trūkdavo, tad galvas tekdavo puoštis gaidžio, anties ar prancūziško gaidelio plunksnelėmis. Tiesą sakant, net vado galvos apdangale nebuvo nė vienos erelio plunksnos, nors jo vardas Erelio Plunksna tarsi ir turėjo įrodyti tiems laukiniams iš Afrikos tyrų, jog vado karūnoje nėra nei vienos gaidžio plunksnapalaikės. Žodžiu, smulkių apgavysčių pasitaikydavo netgi didžiadvasių raudonodžių buityje. Juk ką besakytume, romanų apie indėnus žodžių paversiti tikro erelio plunksnomis neįstengė net vaikų fantazija.

Čia verta priminti, kad į vokišką gertuvę iškeista gražiausia genties mergaitė vardu Gyvatės Akis (indėnai jai davė kitą vardą – Dėmėtoji Stirna) retkarčiais pasprukdavo nuo naujų šeimininkų ir nors kartą per savaitę buvo privalu pajusti Gyvatės Akies karštį ir alkį. Matyt, dėl šio

mergaitės polinkio ji ir tapo indėnų pageidaujama daiktu, už kurį negaila net vienintelės visame Kauno sodų krašte nuo senų senovės užsilikusios, garbingą genties istoriją menančios, bizono oda aptrauktos, žalvariniu užsukamu kamšteliu papuoštos gertuvės. Išėitų, kad tyrų juodaodžiai vienu šūviu nušovė dvi gazeles – vadas gavo nuostabų daiktą ir sykiu gentis tarsi ir neprarado dosniosios Gyvatės Akies.

Į Zoologijos sodą kartais Liūto Karčiai nueidavo ir vienas. Juk ką bekalbėtume, jis vienas turėjo teisę akis į akį pasikalbėti su tyrų galiūnu, visų žemės žvėrių karaliumi, nes jiedu buvo vieno kraujo.

3

Tą pavakarę gentys kovėsi žvyro karjere – juodaodžiams pavyko išvilioti indėnus iš jų tankumynų, kuriuose taip nelengva taikliai paleisti ietį ar strėlę. Atviraime plote juodaodžiai jautėsi stipresni, o ir mūšio pradžia žadėjo kad ir nelengvą pergalę.

Liūto Karčiai stovėjo ant karjero briaunos ir aštria liūto akimi sekė kovos eigą. Priešais plytėjo vėjo pustomas suodinas smėlis, žvyro kauburiai, tai čia, tai ten kerojo dagūs laukinių rožių krūmokšniai, sudžiūvusių medžių šakos ir išbalusios, atpustytos baltos šaknys.

Tiesą sakant, tai nebuvo tikra dviejų lygiaverčių varžovų kova. Karjeras ir visi jame slypintys lobiai – šautuvų gilzės, šonkauliai, kaukolės, dantys, arklių žandikauliai

Nežemiška trauka

Jūsų nuodėmės raudonos it kraujas,
bet jos gali tapti baltos it sniegas.

IZAIJO 1,18

1

Priėjęs pasilenkė ir pabučiavo velionės kaktą. Priglaudė lūpas it prie ledo – balto, lygaus, be vienos raukšlės, tokiu ledu po pirmo nakties šaltuko apsitraukia vanduo šulinio kibire. Taip pasilenkęs stovėjo sustingęs, o dešinės rankos pirštai tuo tarpu apčiuopė ir iš švarko kišenės ištraukė mėlyną adatų pagalvėlę. Žinojo, kad giedotojai, apsvaigę nuo žvakių dūmo, salsvo gėlių kvapo ir nuo graudžių giesmės žodžių, nieko nemato, tad nedelsė, iš lėto ranka su adatų pagalvėle prislinko prie karsto krašto, pajuto krakmolytų karunkėlių nelygumus, slinko tolyn, surado plyšį po nabašninkės pagalve, pirštai sugniaužė adatas, delnu juto jų aštrumą, stūmė gilyn, vis giliau, iki pasiekė karsto dugną, tada atleido pirštus ir vis taip pat lėtai ištraukė ranką. Tuomet atsitiesė, nepasukdamas

galvos apžvelgė giedotojus – šie skendo giesmės debyse, nieko aplinkui nematydami. Žengė kelis žingsnius atbulas, iki kojomis pajuto suolo lentą. Atsisėdo. Persižegnojo. Išvirkščia delno puse perbraukė kaktą. Dideli šalto prakaito lašai kliudyti rankos nuriedėjo žemyn iki antakių, per smilkinius, skruostus. Įkišo ranką į kišenę, išsitraukė nosinę, nuo neatmenamų laikų, gal nuo vestuvių dienos lindėjusią švarko kišenėje, švarią, nors ir kvepiančią žolynais nuo kandžių, prisiminė, jog pats ir prikišo drabužio kišenės pelyno šakelių, nes Julia nuo pirmos jų bendro gyvenimo dienos jį tarsi užmiršo, net vestuvių suknią kažkaip atsainiai įmetė į skrynį. Perbraukė švariu audeklų per kaktą. Kartą. Kitą. Tuomet – per skruostus. Matė, kaip balta drobelė patamsėja, tad lankstė nosinę vis švariu kampu į viršų ir šluostė plūstantį baimės prakaitą. Šluostė, bijodamas pažvelgti į velionės veidą, į užmerktas akis. Nebuvo tikras, ar Julija užsitarnavo šitokio baisaus keršto – anapus gyventi nuolatinėje gyvačių apsuptyje su ta adatų pilna mėlyno aksomo pagalvėle karsto dugne. Paširdžiuose virpančia baime juto padaręs nuodėmę, kuriai tačiau ruošėsi ne vienerius metus – po kiekvieno Julios pykčio ir neapykantos priepuolio mintyse kartodavo: Būsi nubausta, tavo pačios adatos prišauks gyvates ir neturėsi per jas ramybės. Ir vis dėlto juto virpančią abejonę, užmerktomis akimis regėjo aštirus adatų dyglius, įsmigusius į nabašninkės pagalvę, įsisigusius it gyvačių geluonys, tad tris kartus persižegnojo ir sušnabždėjo: Atleisk man, Viešpatie...

2

Nakties valandos tarsi sustingo. Žiūrėjo į velionės nagus, į pirštų galiukus ir matė, kokie jie dabar taikūs, nepikti, sakytum, daugybę metų juose slypėjusį pyktį, įniršį, plėšrumą kaip nuodai būtų ištraukęs žvakių virpėjimas, išsiurbę šventųjų giesmių žodžiai, ir dabar šie negai jau nebegalėtų pulti, draskyti veido, mėginti išplėsti akių. Taikūs, kažkaip keistai nutolę, svetimi, o sykiu tokie pažįstami, per dvi dešimtis jų bendro gyvenimo metų regėti žibalinės lempos šviesoj, mėnulio pilnaties šviesoj, pečiaus ir plytos liepsnų šviesoj, kažkada tokie panašūs į žebenkštis nagus, į pasiutusios katės nagus, į gaidžių pentinus, pasiruošusius kirsti iki kraujo, iki širdies.

Grabnyčių kvapas, jų virpančios liepsnelės, giesmių melodija, tai kylanti į palubes, tai vėl it dūmelis besiraitanti aplinkui grabelį, nejučia užmerkė Buomos akis, kad pailsėtų, nors valandėlei užmirštų visa, kas per tas kelias savaites ir per gyvenimo dienas įvyko, kas degė tokia aštria, pikta, negailestinga liepsna, nuo kurios nebuvo kur pasislėpti, nes Julios proto liga kas naktis vis aštrėjo, noko tarsi vilkauogė, lyg nuodingas, mirtį nešantis vaisius. Žvakių vaškas sulipdė Buomos blakstienas, ir sapnas, kaip baltas nematomas paukštis, įsklendė pro langus, nesudauždamas stiklų, įskrido kaip dvasia, kuriai nėra kliūčių pasiekti žmogaus vienatvę ir varganą širdį. Sapnavo:

Baltom karunkėlėm apvedžiotas karstas plaukia ežeru tarp baltų geltonų lelijų, Julia kaip kokia mieganti karalaitė supasi ant bangų, bet laivelės šešėlyje kažkas virpa, knibžda, verda, sūkuriuoja; įtempia žvilgsnį, išsižiūri

ir mato, jog tai didžiulis dėlių tuntas: vienos prisisiurbusios prie karsto dugno, it norėtų pragremžti jo lentas, kitos rangosi įniršio pilnos, ūmai laivelis sustoja, dėlių debesis, panašus į šviną, traukia karstą žemyn, gramzdina, štai jau ir karunkėlės sudrėko, jau pasiglemžė jas žalias vanduo, norėtų jis bėgti prie ežero, sėsti į luotą, atsispirti ir iš visų galių irkluoti, bet žino, kad nespės, per daug sunkus tas švininis dėlių gramzdas, ir štai dėlės atplyšta nuo lentų, traukiasi, slepiasi tarp lelijų šaknų ir karstas it pūkinis, toks lengvas, paliečia dugno dumblą, sujudina pilką jo paviršių, o Julia taip giliai įmigus, taip nepabudinamai, nes gera jai ten miegoti, kur tokia bekrastė tylą, ramybė. Ūmai jo širdis suvokia, kad tos dėlės – tai Julijos nuodėmės, nutraukusios karstą į gelmes, bet dabar atsitolinančios, bėgančios, besislepiančios, gličios kasdienės nuodėmiūkštės, per tuos visus metus išsiurbusios ir jo, ir Julijos nervus, raudoną kraują pavertusios nuodu, kad žmogus gyvendamas jau nebegyventų, tik kankintųsi ir kitą kankintų...

3

Nubudo išpiltas šalto prakaito. Apsidairė. Niekas nepasikeitė. Tik kuprelė su didžiulėmis Julijos siuvėjų žirkulėmis vaikšto tarp žvakių ir karmo pajuodusių dagčių viršūnes. Nukerpa, liepsnelė virpteli, tarsi ko išsigandus, bet po akimirkos atsitiesia ir suplevėna skaistesne, šventesne šviesa. O giesmės vis tos pačios, nepabaigiamos, tik kas

kartas vis graudesnės, giliau į širdį smaigančios, ir laikas vis dar sustojęs, tik tarsi pažiręs į smulkesnes daleles ir pakibęs voratinkliuose, kurių per skubėjimą moterys taip ir nespėjo nubraukti, laikas – vorų valioje, o jie tai jau tikrai moka laukti.

Ūmai prieš akis iškyla ežero įlanka. Regi save bren-dantį gilyn, pėdos jaučia švelnų dumblą, o jo kelnių kleš-nės atraitotos, kad nesušlaptų, žino, ko čia atėjo, kodėl brenda, ir iš tiesų – dėlės nelaukia, pradžioj viena kita, bet po valandėlės jau tuntais aplimpa kojas, ir siurbia, siurbia pajuodusį, negerą kraują – Julios įniršio ir pykčio užkrėstą nesveiką gyvenimo skystį, dėlės žino, kad atė-jus laikui kraują būtina pakeisti – juodą pakeisti švariu, skaisčiu, nes juodo kraujo jau per daug susikaupė, ir ne-padeda nei maldos, nei kasvakariniai poteriai už Julijos sveikatą, už jos silpnaprotystę ir pyktį, už jos pasiutimą ir durną plepėjimą apie Jankos nešamą šviesų rytojų, ir nesvarbu jai, jo seseriai, kad tas rytojus kruvinas ant šautuvo durklo smaigalio žiba, nukapotas žmonių ran-kas iškėlęs, tad juodąjį kraują būtina pakeisti, prisime-na, kaip jis netikėtai pats sau atradęs tą gydymo būdą: kartą anksti rytą įbrido į vandenį, norėdamas atstumti luotą, bet užgaišo – gal spyna užsikirto, o gal teko susi-kaupusį vandenį kaušeliu išsemti – ir ūmai jas pajuto, ir pasilenkęs per vandens stiklą išvydo, kaip jos pakyla iš dumblo, prisirango ir prisisiurbia, sakytum, pabučiuoja, neskaudžiai, greičiau saldžiai, ir gyslose snaudęs tirštas, pajuodęs kraujas ima sroventi į kojas, į blauzdas, o į galvą pradeda mušti naujo kraujo srovė, ir galva darosi leng-va, besvorė, ir dangus aukštesnis, ir rytas skaidresnis, ir

bažnyčios varpinės kryžius išiplieskia skaistesne bundančios saulės liepsna. Prisimena, kaip stovėjo apsvaigęs ir žiūrėjo į pampstančias dėles, matė, kaip jos išpampusios atšoka nuo odos ir sunkios grimzta į dumblą. Sočios tuo pajuodusiu, blogu krauju. O naujas, švarus neįtikėtinu greičiu pakyla iš nežinomos buveinės ir šuorais plūsta į galvą, ir juoda tampa balta kaip sniegas, galvoje šviesu tarsi saulėtą žiemos dieną laukuose, o Julija kažkur pasitraukus, pasislėpus su juodomis savo mintimis, su adatomis, kurių dauguma – nulaužtos, nes siuto vedama ji jas gadina ir siuvamoji užsikerta. Ir dabar toje paslėptoje pagalvėlėje nulaužtų adatų – dauguma, nes Julios protui ir nulaužtos buvo brangios, neišmetamos, ir kaip tik jos, nulaužtosios, aštriausiai delną gėlė, kai ranka švarko kišenėje suėmė ir sugniaužė tą spygliuotą daiktą, tai toks jo, Buomos, kerštas už visus pažeminimų metus, toks jo žiaurus atsisveikinimas, nes net mirties patale gulėdama, šaukdama, prakeikdama visą pasaulį, kaltą dėl jos mylimo Jankos, revoliucijos karžygio žūties, baisiausiai žodžiais keikė jį, savo Juozapą, Buomą, kuris kas vakarą meldėsi už jos sveikatą, už vis labiau silpstantį jos protelį, prašė Marijos, kad bent prislopintų jos įniršį, pyktį, palengvintų kančias, nes žinojo, jog ir ji kankinasi kitus kankindama... Juodos adatos. Dėlės. Juodos nuo išgerto blogo kraujo. Kokį kraują jos siurbs mirties karalystėje?

Žiūri į virpančias žvakių liepsneles ir regi jose šokančias blizgančias adatas, girdi jų spragsėjimą, it girdėtų degančias smulkias sakingąsias šakeles, labai smulkias balanėles – jos dega nesudegdamos, kad Julijai būtų bent kiek šviesiau einant per tuos mirties sniegynus.

Suspaudžia širdį, ir keršto dyglis tarytum kiek apsilypsta, per pirštą pasitraukia nuo širdies, pakyla, lyg žadėdamas iškristi ir sudegti žvakių liepsnose, bet tik žadėdamas, dar ne dabar, nes per daugybę metų susikaupę pažemini-mo nuodai dar laiko aplipę ir sugniaužę spyglio viršūnę. Supranta, jog neleis jos palaidoti su tomis adatomis, pri-taikys progą ir išims pagalvėlę, išims ir paslėps, kad Julia, gal kada naktį jį aplankius ir vis dar ieškanti savo adatu, niekaip negalėtų jų rasti, paslėps taip giliai po žemėm, kad ir pats jų niekada nebeatkastų.

4

Nejudantis laikas. Kaip lelijų lapais apaugęs prūdas. Ir kvėpia lelijom. Keli vainikai, bet daugiausia tik glė-beliai gėlių. Visų jų kvapai, sumišę su grabnyčių vaško kvapu, svaigina. O giesmės migdo. Meldžiasi be garso, tik krutina lūpas ir žiūri į Julijos burną, į baltai melsvus du lūpų ruoželius, į lūpas, jau praradusias visus žodžius, jau užmiršusias savąjį Buomą, tą stuobrį, prieš dvidešimt metų gavusį gražiausią kaimo mergą, prisimena žmonių tada pasakytus žodžius: Toks Buoma, o tokią gražią mer-gą paėmė. Tikrai. Ilgai negalėjo patikėti savo laime, nors jau pirmomis savaitėmis putlios raudonos lūpos retai iš-tardavo meilesnį žodelį, nes Julios akyse jau tuomet ėmė blyksėti kažkoks vos įžiūrimas nerimas ir vos juntamas įniršis. Dabar žino, jog tai buvusi proto ligos pradžia. Bet anomis dienomis ir naktimis šito dar nežinojo, tik juto

Kaizerio kulka

Kareivis susiieškojo skiltuvą, bet vos skėlė juo
j titnagą, ir šoko ugnis, durys atsivėrė ir įbėgo
šuva su akimis didumo sulig puodeliais.

– Ką įsakysi? – paklausė jis.

HANS CHRISTIAN ANDERSEN, „SKILTUVAS“

Šventų Kalėdų naktį mums kartais pavyksta išgirsti ir suprasti, apie ką kalbasi toarto gyventojai – avys, arkliai, karvės ir ožkos.

Bet ar kalba daiktai? ar pasakoja?

Pasakose, legendose ir mituose – taip. O novelėse, apysakose, romanuose?

Ką mums šnabžda šimto metų relikvija, tarkime, sidabrinė italų meistrų padirbta dėžikė, slepianti kulką ar aukso pinigą, ramiai snaudžianti ant muziejaus lentynos? Kažkada aptrupėjęs, dabar restauruotas ir tuo sykiu didžiai apgadintas auksinis paveikslas, kai jam priklausęs taurus meno kūrinyje seniai išpjautas, pagrobtas ir išvežtas į svečią šalį? O barokinis baldas, to baldo detalė? Sieninis, aukštas, kilmingai papuoštas, nors kinivarpu išvarpytas veidrodis, kažkada stovėjęs dvaro salėje ir iš labai arti stebėjęs seno dvarponio ir jo jaunutės žmonos gyvenimą, pono pykčio priepuolius, slepiamą moters nuoskaudą?

O apie ką byloja šimtamečiai qžuoliniai seniai susprog-dinto tilto per vieną Lietuvos upę poliai? Štai jie dunsko iki pusės nugrimzdę į žalią srovę, tokie vieniši ir pajuodę. Ar esa-me kada įsiklausę į jų šnabždamus žodžius?

Apie ką prabilty prieš Pirmąjį karą pagaminta, atvežta į mūsų šalį Kaizerio kulka, taip netikėtai pervėrusi nedoro dvarponio širdį?

Pagaliau argi ne Sacharos smėlynuose atkastas kaulas ar jo dalis stengiasi mums papasakoti apie mūsų kilmę, žmogaus būties Žemėje pradžių? Juk tereikia iš nebylios kaulo kalbos išversti į balsių ir priebalsių kalbą jo mintis, jas užrašyti, ir patys nustebsim, kiek žinių, kiek nuostabiausių istorijų apie senųjų karalysčių didybę ir neišvengiamą žūtį sukaupe šis iš pažiūros bereikšmis baltas, kaip Brailio raštu prirašytas pus-lapis, kaulas.

Net mirtis, šiaip jau vaikščiojanti tyliau už pelę ir ven-gianti prasitarti, lemiamą valandą prabyla, ir jos kalbą su-pranta visi.

Gyvoji ir negyvoji gamta. Ar įmanoma išgirsti ir pajusti tarp jų sklindančias vieno likimo bangas? Ar rašytojas ir yra tas besparnis šikšnosparnis, gebantis sugauti šiuos paslaptin-gus ženklus?

I

Keldavausi dar su tamsa, ištraukdavau kariataitę, nu-plaudavau ratus, o prašvitus nublizgindavau visas me-talines dalis. Žirgą atvesti – ne mano darbas, arklaininkas

Petras niekada nepraminga, arklys nupraustas, sušukuotas, nes ponas šitą eržilą brangino labiau už visus dvariokus. Ir kaip nebrangins, jei vienas šuolis – dvidešimt markių, o prie pirmo ruso – dešimt rublių. Tokio eržilo ir šiapus upės, ir anapus, iki miesto nerastum. Atvesdavo kumeles net iš kitų dvarelių.

Mergos pasislepia už kumetyno ir žiūri, kaip tas kumelys ant užpakalinių pasistoja, dešra kaip mietas, nesuvaldo, tad pats ponas su baltom pirštinėm suima ir nu-taiko. Bernui tokio atsakingo darbo nepatikėdavo. O tas ant dviejų stovėdamas kumelę iš kiemo vidurio iki tvarto durų nustumia, nes kumelė neatlaiko tokio sunkumo, ne-nustovi vietoj.

Mergos paslapčia stebi, bet kad jaunoji ponia nors kartą pro dvaro lango pirankas būtų žiūrėjusi – tai niekas neprisimena. Tikra ponia. O tas jos senis riestais ūsais, plikas, pilvotas, tik nagaika sau per blizgantį čiabatų aulą pliaukši, liežuviu pliauškindamas, vis eržilą paragindamas, jam nebuvo jokios sarmatos, galėjo jis mergą vidury dienos prie kluono sienos priremti ar kniūbsčią suriesti, nes kaimo žmonės jam gal ir nebuvo žmonės, o tik parobkai, jo turto dalis. Buvo mergų, kurios ir pačios ant pono korėsi, ne viena ir vaiką nuo jo užsitaisë, galvodamos, kad ponas savo kraują pamils, durnės, kam gi jam su ubagais, su chamais turtais dalytis, geriau tūkstantėlių sekmadienį kortom pralošti su kitais dvarponiais ir su Kaizerio karininkais.

Bet čia ne mano reikalas, aš ponų gyvenimu nesirūpinu, nes jeigu tu gimei ponu, tai ir numirsi ponu, ir būsi savo šeimos rūsy palaidotas. O jeigu gimei kumetyne ar

barake, tai ubagu ir išeisi kitan pasaulin. Man svarbiausia, kad karieta blizgėtų kaip katino pautai ir kad laiku būtų prie didžiųjų laiptų paduota. Apsaugok, Viešpatie, nors mirksnį pavėluoti – tuomet tavo kupra nuo dvaro iki bažnyčios bus šventinama. O pono lazdos galas sidabrinis, sunkus, gerai dar, kad ponas daugiau baksnodavo, o ne šerdavo iš peties, kitaip žmogaus nugara pamėlynytų.

Kol pono ta Kaizerio kulka nebuvo nukirtus, tekdavo man jaunąją ponią prie šventoriaus vartų privežti, palaukti, iki ponas palydės ją iki bažnyčios durų, sugrįš ir palieps vežti į šalia miestelio, prie trijų prūdų stovintį didesnį nei mūsiškis dvarą. Ten ponas kortomis pliekdavo, o aš ir nusenūsti galėdavau. Paprasti kareiviai manęs nekalbindavo. Jiems ir be manęs darbų per akis – vežimai su rekvizicijomis tik ir suka į dvaro kiemus, tušti išleikia, o prikrauti grįžta. Kaizerio vokietis grobė viską, kas po ranka pakliūdavo, net po sijonais paslėptus maišeliuose kiaušinius iškrapštydavo, vištas iš suodinių pečių ištraukdavo, žąsis pagaliais iš balų išmušdavo. Vieną kiaukę, teisybė, palikdavo, bet kitas, nesvarbu, ar paršelis, ar kuilys, į vežimą marš...

Man ponas nebuvo labai blogas. Parvežus namo jis pasirausdavo kamizelkos kišenėj ir visada į mano delną numesdavo kelis pfeningus, o jeigu tą kartą būdavo išlošęs, tai ir markę įsprausdavo.

Visą kelią nuo dvaro iki bažnyčios ponas su jaunąja ponia nesikalbėdavo. Sakytum, du nepažįstami ponai į vieną karietą susėdo ir liepė vežti į miestelį. Ponas, žinau, dairosi, švilpiniuoja, o ponia net pro langelį nepažvelgia.

Kai sausas oras, vieškelis švarus, baltas, tai ir važiuot linksmiau, bet jeigu lyja, duobėse balos, ponai po stogu,

o aš kaip šuva ant pasostės, galėčiau pasakyti, kaip šuva šunies soste, tuomet vairuok nevairavęs, tai vienas, tai kitas ratas būtinai į kuo gilesnį purvą įsisuka, karieta pakrypsta, eržilas nepatenkintas vadeles tampo, nežinai, koks velnias jam į pauodegį gali šauti, bet nešė tik kartą, prisimenu, lyja, vėjas į veidą plaka, kelias juodas, balos dar juodesnės, ir ūmai kad pils žaibas kaip botagu į pakelės akmenį, tas tik švyst kaip baltas kaulas, eržilas kad metėsi į šoną, per griovį ir lanku lanku, nè nemėgink vairuoti, paleidau vadeles, tegu pats neša, protingas gyvulys, galgi neužmuš, o tas lanku lanku ir išnešė ant vieškelio, tuomet jau aš pasistojęs, kojom į branktą įsirėmęs, už vadelių, gyvatę, už geležinių žąslų, kad labiau sopėtų, taip ir sustabdžiau. Net prakaitas pro lietaus lašus prasiimušė, skruostais nutekėjo, sūrus kaip druska, o lietus juk be skonio, vadinasi, būsiu išsigandęs, pagalvojau, ponas tą kartą jau rimtai lazdos bumbulu kuprą išvelėjo, o aš tik: *pšeprašam, panie... pšeprašam, vaša mosc... pšeprašam, najjasneišy panie...*

Nusileisdavom į paupių lankas, ten kelias lygesnis, aplink – kiek akys užmato – žolynai, kadagiai, pakrantės karklai. Ant tilto eržilą turėdavau už apynasrio vesti, neduok Pone, dar pasibaidytų kareivio ar jo šautuvo, tada tai jau bėdos neišvengčiau...

Tą Kaizerio kareivį, kuris, pasak žmonių, vieną miglotą rytą šovęs į plaukiantį per upę briedį, ne kartą buvau ant tilto matęs. Nepiktas, mandagus vokietukas, toks šviesiaplaukis, su ponu vis, gal juokais, vienas kitam pagarbą atiduodavo, nors mūsų ponas tarnavęs Caro armijoje ir dėl senatvės į atsargą išėjęs, o vokietis juk ruso

priešas, bet jiedu gražiai pasilabindavo, gal net eržilas prie to kareivėlio pamažu buvo įpratęs, mat gyvulys labai jaučia, koks žmogus, ar piktas, bloga linkintis, ar geros širdies. Geros širdies vokietis, bet kad ir netyčia, visgi pono širdį mirtinai sužeidė, ir sakyk, žmogau, kad nebūna stebuklų, nors niekas nei iš dvariokų, nei iš kareivių taip ir negalėjo pasakyti, ar iš tikrųjų pono širdį vėrė ta pati nuo tilto paleista kulka. Niekas. O kas gi būtų galėjęs paskui iš vamzdžio išskridusį aukso paukštelį suspėti? Tai niekas iš tiesų ir nežino tikro kulkos kelio, gal čia visai ir ne Kaizerio kulka? Gal kas nematomas tupėjo ažuole ir iššovė tiesiai į pravertą dvaro langą, o žmonės nežinodami visą bėdą suvertė ant to geltonplaukio vokietuko galvos? Aš paprastas žmogelis, buvęs pono vežikas, bet ir aš suprantu, kad nėra tokio šautuvo, kurio galia būtų tokia didelė, jog kulka, atšokusi nuo briedžio rago, pasiektų mūsų dvarą už penkių ar netgi šešių varstų.

Dėl to žmonės ir sukūrė pasaką apie budėjusį ant tilto Kaizerio sargybinių, kuris pro miglą šovė į briedį, o nušovė už šešių varstų savam kambary priešais veidrodį besipuošiantį poną. Kaip sakiau, man dvarponis buvo geras, bet daugeliui – kraugerys, dėl to galvose jau seniai sukosi mintys apie tokį žmogų, kuris išdrįstų nušauti seną patvirkėlį, o čia ir atsirado tas vokietukas, kurį aš dažnai ant tilto budintį matydavau.

Mano kvaila galva, Kaizerio kulka tikrai negalėjo pono širdies pasiekti. Aš ligi šiolei nepamiršau, kaip ponas su jaunąja ponia nesutardavo, o ponas juk turėjo gražią ginklų prikrautą spintą, ir kas žino, ar joje tarp senoviškų puštaliėtų nebuvo ir kokio Kaizerio laiko

šautuvo ar dar ko? Jaunoji ponia, tiesa, buvo labai baugi, išbalus kaip pelytė po beržo šluota, nė krust prieš poną, bet kas jos širdy dėjosi, juk niekas nežinojo ir ligi šiol neišsiaiškino. Aš nieko nesakau, nes pats ten nebuvo, kai ponas ant veido nukrito, o kambarinė gal taip pat jau po pono mirties į salę įbėgo – kas žino? Gal parako dėmai jau buvo išsisklaidę, kai kambarinė visa pamatė. O šautuvas po lova pakištas? Niekas gi po lova ar kur kitur jokio šautuvo nė neieškojo. Daktaras pasakė, kad tai atsitiktinė kulka paklydėlė pono širdį kliudė, tai visi ir patikėjo, nes visi pono labai nekenė už visokias jo zbitkas su mergom ir net ištekėjusiom dvaro darbininkėm. Daugelis dantį griežė, bet iš baimės tylėjo. Joks teisėjas į dvarą nebuvo atvažiuavęs, neklausinėjo, neaiškino, kaip galėjo šautuvo kulka pakeisti lėkimo kryptį ir nenupulti į upę. Visi tik džiaugėsi, kad pikčiurna gavo pagal savo nuopelnus, ir šėtonas galėjo jo dūšią pragaran nusitempti. Atsirado net naktigonių, kurie dievažijosi, kad kelios dienos po pono žūties jie savo akimis matę, kaip iš ponų šeimos rūsio didelis juodas vanagas naguose išsinešė dvarponio dūšėlę, mat tą naktį jie kaip tik arklius kapinyno pašonėj ganę. Bet aš tokiomis pasakomis netikiu. Tai tik nemokytų bernų kalbos boboms pagąsdinti. Tikintis žmogus, tokias kalbas girdėdamas, tegali persižegnoti ar nusispjauti bernų pusėn. Kai Dievas ar angelas, ar velnias žmogaus dūšią paima – niekas negali matyti, nes ir angelai nematomi, ir velniai, tik pasakose velniai panašūs į vokietukus. Atsirado vienas kitas kvaišas, kuris tvirtino, jog anas ant tilto stovėjęs vokietukas ir buvo velnias, o tikrasis tilto sargybinis, kai velnias šovęs, buvo į krūmus

nuėjęs, juk negali žmogus kiaurą parą savo reikalo nesutvarkęs išstovėti kaip koks kuolas. Pasak tokių kvailių, tai vokiečiui nuo kiaulienos vidurius susukę, jis nupylęs į karklyną, šautuvą į tilto turėklus atrėmęs, o velnias tik šast, vokietuku sargybiniu pasivertęs, stvėrė šautuvą ir pylė, iš kalno žinodamas, kad kulka pakeis kryptį ir tiesiu taikymu nulėks į pono širdį. Buvo ir tokių durnių, nes kad ir ką kalbėtum, istorija iš tiesų paini, o laikas juk buvo neramus, karo metas, žmones apėmusi baimė, kad gali sugrižti kazokai, nuo kurių ir bažnyčioj nepasislėpsi, jiems nėra Dievo, jie gali raiti, kartais mojuodami prie altoriaus prijoti ir šventus abrozdus kapoti.

Bet gal jau gana apie tą Kaizerio kulką. Nieko nei tada, po dvarponio mirties, nei vėliau iki pat šios dienos negalima pakeisti, klaidos atitaisyti, tad tegu pono kauleliai šalia žmonos kaulelių ramybėj ilsisi, kam čia tuščiomis kalbomis kapų tylą drumsti. Man ponas buvo geras, o kiti tegu patys už save kalba. Šalia manęs čia guli aną rytą upės melduose žvejojęs vyras, tai mudu kartais pasišnekam apie tą istoriją ir niekaip nesutariam, iš kieno rankos ta Kaizerio kulka išėjo ir poną nukirto. Geriausia būtų, kad jūs patys jo ir paklaustumėt, nes jis vienas šūvį girdėjęs, nors migla ir buvusi labai tiršta. Gal tas miglos tirštumas visa ir sujaukė? Juk migloje paprastas kadagys į kelių plėšiką panašus, tad ir suklyst nesunku. Jis žmogelis kalbus, jo nereikės už liežuvio traukti, o man panašios istorijos ne prie širdies, kaip, būdavo, žmonės sako, o man reikėtų sakyti – ne prie kaulelių, taigi...